

erdiko kaira

Igela

50 urte dira aldizkari heterodoxoaren argitzetik

Galbidea zekarren azalean aurkibidearen orde, hara noraino zen heterodoxoa *Igela* aldizkaria. 50 urte joan dira Parisko Saint Germain bulebarreko 15.ean erredakzioa jarri eta aurreneko aldiz publikatu zenetik. Txomin Peillenen eskutik berreskuratu dugu kli-klu bihurriak egin zituen argitalpenaren historia.

MIEL A. ELUSTONDO

PARISKO erbestean hainbestetan elkartu ziren Andima Ibiñagabeitia eta Jon Mirande. Literatura zuten hizpide. Hain zuzen, Andimaren bitartez ezagutu zuen Txomin Peillenek Mirande, eta bat egin zuten hirurek. Baita Txominen anaia Robertek ere. Ibiñagabeitiak erbestera bidea –Guatemala lehenik, Venezuelara ondoren–, hartu zuen 1954an, Mirande bakar antzean utzirik. Idatzita dagoenez, Txomin Peillenek bihotz eman zion Miranderi 1962ko otsailean, *Igela* aldizkaria sortu zutenean, Saint Germain bulebarreko 15. zenbakiko eraikinean. Berrogeita hamar urte dira joanak. Iraganera egin dugu bidaia, Txomin Peillenen eskutik. “Parisen jaio nintzen 1932an. Bi urte eta erdi Zuberoan egina nintzen haurretan, beste dozena erdi han eta hemen, bateko Fontenebleaun, besteko armadan... Orotara, hamasei urte neraman Parisen, baina ez dakit ziur nongoa nintzen, edo, hobeki esan, familia bilkuratik irten eta frantses munduan sarturik, esaten nuen: ‘Ni ez naiz hemengoa!’, arrotz zitzaidan erdal mundu hura. Ondoren, 1946tik goiti abertzaletasuna deskubriturik, eta bazterrak kurri egirik, ez nekien nongoa nintzen ere! Hori sarritan pasatzen da...”. Eta zertan ote zen Jon Mirande. Peillenek erantzun digu: “Hura ere Parisen sortua zen, Euskal Herrian ere

**IGELAK EZ DU
IÑOR, EZERTARA,
DEUSETARA BULTZATZEN
SALBU ETA PENTSATZEN**

G.B.

ibilia, nahiz eta bertan oso gutxi egon 1953tik landa, eta hil arte. Badakit urtero aste bat pasatu zuela Jon Etxaideren etxean, Donostian, eta beste aste bat amaren etxondoan, Sorhüetako Xahoenenean. Oroitzen naiz denbora hartan Aljeriatik itzulia nintzela, amaitua zela hango gerratea *Igela* sortu genuenean”.

Jon Mirande eta Txomin Peillen, Parisen sortu bi euskaldunak Frantziako hiriburuko kultura giroan murgil egirik. “Parisko giroa garai hartan intelektualak zen. Intelektualak, berriz, Sobiet Batasunaren alde ziren, Jean-Paul Sartre ororen buru... Mirande lanbide aspergarrian ari zen lanean, soldata txiki

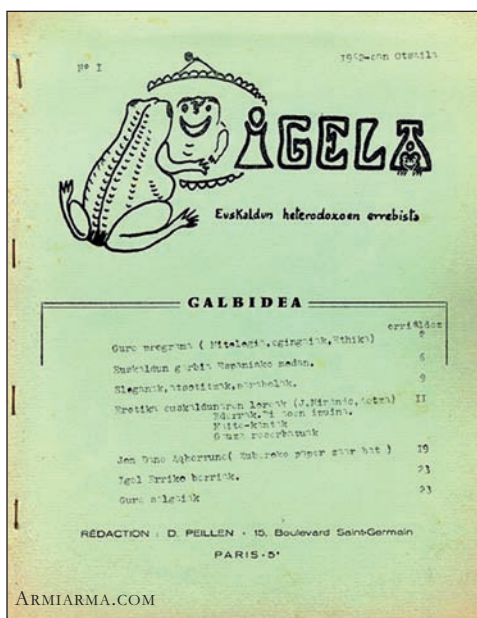
batekin, baina harrokeriaz, esnobismoz, ez zuen ikasketarik egin nahi, nik ez bezala, bai, irakasle eta titular izateko ikasketak egiten ari nintzen. Paris badakigu zer den, orduan ere bazen besta franko, baina gure bion bestak liburuak ziren. Hala ere, udan, Zuberoan herriko jaietan ibiltzen nintzen, eta aste bat pasatzen nuen Donostian Gotzon Egañaren familiaren etxean, arrotz”. Horrela zirela lotu zitzaizkion bi lagunak idazteari. Jon Mirande 1947. urtean hasi zen idazten, ondoko urtean Txomin Peillen, Txinako kondairaren baten itzuli, haurrentzako ipuinak asmatu eta idatzi, zenbait poema, eta *Gauaz ibiltzen dena* eleberria, 1953an idatzi zuena. Ordurako, abiarazia zuen bigarren eleberria, *Itzal Gorria*. Eta, 1962an, *Igela* aldizkaria hasi ziren egiten. “Euskaldunen eta espainolen zentsurak bultzatu gintuen horretara. *Euzko Gogoan* artikulua baztertu zizkiguten, bai Miranderi eta bai niri. Koldo Mitxelenak, berriz, Miranderi idatzi zion esanez ezin zela edozer argitaratu *Eganen*, bestela akabo zela aldizkaria”.

Garai hartako bi aldizkari nagusietan idazlanak argitaratzea ukatu zieten, *Igela* sortu zuten. Lehenengo zenbakian, 1962ko otsaila-koan, irakurri dugu argitalpenaren asmoa, *Heterodoxoen xede eta egingai bereiziak* artikuluan: “Gure mundu txar hau apostolu gaiztoz betea da. Batak laguna terrorismu egitera bultzatzen du, berak ezer egin gabe; besteak otsemaite zaitu bertutera, berak aplikatu egin gabe. *Igelak* ez du inor, ezetara, deusetara bultzatzen salbu eta pentsatzera predikatzen digutenek, ongiaren bidean, ez dutela guk bezain beste egiten”.

Euskaldun itsusia (The ugly basque)

“Frantsesek diote, famili barrenean dala bear arropa zikina garbitu. Ber asmoekin Ameriketan *Mad* errebista agertzen da. Amerikano bizimodu ta moden satira egiten azkarra da, guri asko ikasi digu; baina azkenik agertu den liburu batek gehiago. *The ugly american*, Amerikano itsusia, dauka titulutzat. *Igela* xumeago da eta gure euskaldun itsusiarena kronikatxo bat bakarrik izango da. Irakur zer dion Bertrand de Born *trobadore* zaldunak euskaldunetzaz, Errege Ricardo-ri zuzendutako *sirventes* edo poema batean: Ez zait euskaldunen konpainia Puta salduena baina gustatzenago”.

(*Igela*ren lehen zenbakian, 1962ko alean argitaratua)

Goikoa da *Igela* aldizkariaren lehenbiziko zenbakiaren azala. Sei zenbaki argitaratu ziren 1962 eta 1963 urteetan. Euskaldun eta heterodoxo direnen ezinbesteko erreferentzia da gaur egun ere.

“Jende askok, pertsona anitzek, paradisu bat itzematen dizute. Guk, ordea, infernu bat eskaintzen dizutegu, pozez eta alegantziaz erre gaiten (...) Zer da bizitzea atseginik eta plazerrak kentzen bazaizkio? Merezi aal du bizitze izena? (...) Bizitze atsegin-garriena da, zuurtzia izpirik gabe, joaiten dena”, Erasmusen aipu horrek biribiltzen du aldizkariaren heterodoxia gogoia.

Umoretik jo zuten, Filosofiak eta gaineratekoak alde batera utzirik. “Mirandek esan zidan euskaraz Filosofia hiztegia ez zela nahikoa garatua. Nik, orduan, *Igela* egitea eskaini nion, errusiar lagun batek Moskuko *Krokodilia* aldizkaria erakutsi zidalako. Mirandek Madrigo *La Codorniz*

zuen, eta nik *Mad*, AEBetako”. Horien bide-tik helduko zen euskarazko *Igela*. “Errusiarrak *Krokodilia*, espainolek *La Codorniz*, animalia bana hautatu zuten beren aldizkarietara izena emateko. Guk, *Igela*. Mirandek olerki bat egin zion igelari, nola ilargi janez hil zen bat, eta gure igela ‘culi faltaz’ [diru faltaz]. Bestalde, badirudi igelak, ahoa zabal-zabalik, barre egiten duela, eta kantatzen duenean erlijio letania bat bezala egiten duela. Hortik *Igela* izena”. Aldizkari ‘heterodoxoa’ omen. “Izen hori ezarri genion izenburuaren ondoren, Euskal Herriko kultura denbora hartan, ortodoxia katolikoaren pean bizi zelako”.

Umerezko aldizkaria egitea hartu zuten helburu. “Erabaki genuen herri baten heldutasunerako beharrezko zela autokritika, ezen diktaduretan ere egiten baitzen autokritika, hala Errusian nola Espainian bertan ere. Horra *La Codorniz* aldizkariak frankismo garaian egiten zuena, esate baterako. Bestalde, horretarako umorea behar zen, gure iritziko, bederen”. Bidea egiten hasi eta ez ziren bakarrik izan, izan baitzuten zenbait sostengu. Bigarren zenbakian irakurri dugu, *Afrika Baionan hasten* idazlanean: “Exker mila, bere huts larrien gatik, *Igela*-ri konfiantza egin duteneri; abonatuari eta berbiziki ohorezko abonatuari hala nola Karl Bouda jauna, Erlangen-eko Unibertsitatean irakasle, Beñat Possompes jauna Paris-ekoan irakasle, Haritschelhar jauna, Musée basque-ko buruzagiar, bai eta Gueraçague, Ibarrondo, Echaide, jaun andereri. Beren adiskide kritikez baliatuz *Igela* beti obetzen entseiatuko da, egin dioten ohorea merezitzeko”. Artikulu honek, dena den, lehen zenbakiari etorri zitzaizkion kritikak pekoz goratzea zuen helburua, idazkiaren hasiera gozo hori gorabehera.

BIDEGULEAK

Txomin Peillen eta Jon Mirande (1925-1972) izan ziren Igela aldizkariaren sortzaileak.

Lanean hasi ziren, Peillenek egiten zuelarik lan material guzia. “Grapatzea, postatik igortzea, ordaintzea... Izan zen, hala ere, Mauleko biarnes bat, Teule jauna, hein batean lagundu ninduen. Bazuen makina ttipi bat, inprimagailua, eta han inprimatzen genuen *Igela*. Prentsa banatzen lan egina zen, eta Parisko kai harresietan liburu saltzaile, sasoi hartan”. Aldizkariaren lehen alean ere jaso dago eskertza, frantsesez eta gaztelaniaz argia ikusi zuten bi artikuluetan. “Len eta azkena frantsesez”, “Len eta azkena erderaz” diote, nahiz eta 6. alean ere, azkenekoan, izan zen frantsesez argitaratu zenik. Geurea dugu itzulpena: “Eskertzen ditugu adiskide bizkaitar, gipuzkoar, zuberotar eta nafarrak, beren konfiantza eta laguntzarengatik. Eskerrak ematen dizkiogu

“Euskaldunen eta espainolen zentsurak bultzatu gintuen. 'Euzko Gogoa'-n artikulua baztertu zizkiguten, bai Miranderi eta bai niri. Koldo Mitxelenak, berriz, Miranderi idatzi zion esanez ezin zela edozer argitara 'Egan'-en, bestela akabo zela aldizkaria”

TXOMIN PEILLEN

Parisko zuberotar ‘bukinistari’, atergabeko laguntza eta bultzadaren bidez *Igela* argitaratzea egia bilaka dadin lagundu baitu”.

Teule jauna ez zen zuberotar bakana Frantziako hiriburuan. Zuberotarrak baziren, euskaldun askoren artean, Peillen oroit denez: “Parisen denak ez ginen zuberotar edo ondokoak. Zioten, euskaldunak lau milatik goiti ginela han. Bazen burgesia aberats talde txikia erdaldun edo euskara galdurik, baina abertzale amorratuak ziren besteei aholkatzen euskaraz hitz egin behar zela eta nola eta zer idatzi. Zuberotarrek talde zaharra zeukaten. *Eskualduna* zen haren izena. Dantzaldiak Eskual Etxe

santutik kanpo ematen zituen, eta diruarekin hurrei udako euskal bidaia ordaintzen. Burgesek zioten, gaitzespenez, Mauleko espar-

CAMPOS

1921-ETIK, CAMPOS-EK
HEGALUZE-KONTSERBA EGITEN DU
DENBORAREKIN HARTUTAKO OHITUREI
ESKER, HEGALUZERI ONENA BILATZEN
DU ZUK, GAUR, KALITATEZKO PRODUKTU
GOZO BATEKIN GOZATZEKO.

Gure webgunean erosi: www.clubcampos.com

ogiaren egia

Zatoz eta ezagutu garai batean egiten ziren ogiak, lehengo osagai eta teknikekin

Galparsoro OKINDEGIA

Antzinako ogiaren kabia bihurtu baitugu denda zahar berria

Kale Nagusia 6 (Alde Zaharra) - DONOSTIA - Tel.: 943 421 074

Euskaldun zintzoen balada

Aldizkariaren 4. zenbakian argitaratu zen Txomin Peillenek aipatu digun testua. Joanes Mirandek sinaturik dator. Mirandek, 1950ean argitaratu zuen poema *Elgar* Parisko euskaldunen hilabetekarian, esanez: “Hilabetekari delakoak, nahiz ez duen bertze batzuen pretenzione ta balentriarik, bethi lekhu zabal bat utzi deraue ideia berrieri. Arrautzetik jalgi berri diren euskaldun kaseta egile batzuek etsenplu har dezatela”. Alta, *Enbata* aldizkariak ari ziren, kritikak jaso baitzituzten handik, eta *Igelak* erantzun ere bai gogotik...

Miranderen poemak zazpi bertso ditu. Lehen biak aldatu ditugu hona. Izenburuaren azpian, honako oharra dakar parentesi artean: “Aldi berean Ortzi euskal jainkoari zuzendu galde othoitz bat dena, zintzo ez den batek eginik”.

Soin zabal, zalhu, txapeldun,
Euskaldun eta Fededun,
–Handi baita– sudur mintzo,
Zintzo dira, o! hain zintzo
Eta barnez oro zaldun...
... Nahiz arrunt den azala
(Izartetik hek bezala
Ortzi jaunak zaint’ nazala)

Ilhunpean zeuden lehen
Bainan JEL argia goihen,
Jautsi baita Euskadi-ra,
Agiturik bizi dira
Ahalikan eta zehen
Demokrat onen gisala.
(Argitzetik hek bezala
Ortzi jaunak zaint’ nazala)

tingileak zirela, “*les sandaliers de Mauléon*” baina horiek ia denak euskaldunak ziren eta beren artean beti euskaraz ari. Burgesek zioten zuberotar neskak prostituzioan ariko zirela, baina prostituzioaren arriskua Xarritonek eta beste apezek aipatu zuten, Eskual Etxearen egiteko aitzakia eta kontrol bezala. Sexu turismo mota hori praktikatu zuen Jon Mirandek, eta, behin baizik ez zuen Donibane Garazi aldeko neska bat aurkitu. Garai hartan, euskaldun zaharrenek eliza-mutil, hoteletako zerbitzari, neskame... lan egiten zuten, eta, bakan batzuek polizia lan egiten zuten. Gazteagoek ostatuak kudeatzen. Gero ostatuak erosi zituzten eta aberastu ziren. Zuberotarrak ginen Mirande eta biok ere, baina gu, *Igela* egiten. Mirandek zer egiten zuen? Gure izterbegiei erantzun, eta aldizkarian idatzi, umore beltza –horra, adibidez, *Euskaldun zintzoen balada*–, sadismoa, lapurreta egiteko moduez... Inoiz ez genuen ezer argitaratu gabe utzi, nik dakidanez, gogorregia zelako, edo beste arrazoiren batengatik. Nik ere umorezko eskaintzak egiten nituen,

eta testu zahar faltsu bat ekarri aldizkariaren orrialdeetara nire Jon Dane Akherrunerren bititze saindua”. Trufaren bidean abiatu ziren. “Herri literaturatik, hein batean. Azken zenbakietan herri literaturazko kantu, bertso eta beste argitaratu genituen”.

Sei zenbaki kaleratu zituzten. Orduan, utzi zioten argitaratzeari. Dirurik eza, batetik; kritikak, berriz, bestetik. Tartean, *Enbata* aldizkaritik heldu zitzaizkienak, eta erantzun zituztenak, 4. zenbakian irakurri dugunez: “[*Enbata*ko politikari argituek] nehondik eta nehola ere ez dadukate eskubiderik geuk hautatu dugun zuzenbidean (euskarazko idazkuntzan) guri leitzione egiteko. Horregatik gure bigarren numeroan garbiki erran genduen zer pentsatzen dugun gutzaz egin zuten aiphamen hypokritaz (...) Geu *Enbata*koak bezainbat euskaldun nazionalista gara eta hek nazionalismua ediren baino lehen hala ginen. Halarik ere, ari diren bidetik jarraikiz –hemen ere, heien jokhabide morala aiphu dut, ez heien politikaren egia edo gezurra–, uste dugu on baino kalte gehiago egiten ari zaotzkiola gure Herriari. Horregatik, gu ere aholku emailetarik bagina, gure aholkua heiei hauxe lizateke: ‘*pour une auto-suppression d’Enbata*’”.

Mirandek eta Peillenek sinatua dator artikulua. Zirimolaren erdian beti aldizkaria, amaiera arte Txomin Peillenek esan digunez: “Eta utzi nuen *Igela* argitaratzea, gure hogeita bost harpidedunekin eta subentziorik gabe diru galtzen ari nintzelako. Bestela ere, Miranderi esan ondoren uzten nuela aldizkaria berriz egitea, berak, lehenagotik zeuzkan *Igelaren* azalak baliatu, eta eskuin muturreko usaina zerion azken alea, ni abisatu gabe, eman zuen inprimaturik, justuki Goulvenn Pennaod naziak inprimaturik. Azken ale hura ez nuen nik banatu. Eta bi hilabeteren buruan nuen ikusi. Orduan izan genuen hotzaldia gogortu zen geroago, Hitlerren ‘kultura’ politikoaren kontra gaizki esan nuelako ere. Mirandek Ibiñagabeitiari idatzi zion ez ninduela gehiago ikusten... Andimaren heriotzatik landa berriz gonbidatu genuen emazteak eta biok”.

50 urte iragan dira eta Txomin Peillen ez da damu. Bertan behera utzi zuten *Igela* sei zenbaki egin eta gero. “Damurik ez. Eskarmentu hartaz zer bait gorde dut, bigarren mailako idazle egiten nauana: hogeita zenbait literatura libururen artean, bost umorezko eleberri gehi hogeit bat ipuin eman ditudalako... Bestalde, ondotik etorri ziren *Naparteid* eta *Ostiela*! Baina gure aldizkaria baino askoz hobeki eta giro askeago batean ausartago jokatu zuten...” ■

